

Türkiye'de Erkekliğin Dönüşümü: Eğitim, Kültür, Etkileşim

Muhittin Şahin

Bu kitabın yayın hakkı SİYASAL KİTABEVİ'ne aittir. Yayınevinin ve yayıncısının yazılı izni alınmaksızın kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz, hiçbir şekilde kopyalanamaz, çoğaltılamaz ve yayınlanamaz.

Türkiye'de Erkeklığın Dönüşümü: Eğitim, Kültür, Etkileşim
Muhittin Şahin

Sayfa Düzeni: Nuray Özipek

Kapak Tasarım: Gamze Uçak

©Siyasal Kitabevi, Tüm Hakları Saklıdır.

Kasım 2018, Ankara

ISBN No: 978-605-9221-91-7

Siyasal Kitabevi-Ünal Sevindik

Yayıncı Sertifika No: 14016

Şehit Adem Yavuz Sok. Hitit Apt. 14/1 Kızılay-Ankara

Tel: 0(312) 419 97 81 pbx

Faks: 0(312) 419 16 11

e-posta: info@siyasalkitap.com

<http://www.siyasalkitap.com>

Baskı:

Tarcan Matbaacılık Yayın. San.

Sertifika No: 25744

İvedik köy mah. İvedik cad. No: 417/ A

Yenimahalle/ANKARA Tel: (0312) 384 34 35

Siyasal Kitabevi

Şehit Adem Yavuz Sok. Hitit Apt. 14/1 Kızılay-Ankara

Tel: 0 (312) 419 97 81 pbx

Faks: 0 (312) 419 16 11

e-posta: info@siyasalkitap.com

<http://www.siyasalkitap.com>

Türkiye'de Erkekliğin
Dönüşümü: Eğitim, Kültür,
Etkileşim

Muhittin Şahin

*Özgür ve huzurlu bir toplumda yaşamaları ümidiyle geleceğin
hem mimarı hem de aktörleri olarak
Sena'ma ve Atlas'ıma*

Özgeçmiş

Muhittin Şahin, 1983 yılında Ankara'da doğdu. Lisans eğitimini Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Batı Dilleri ve Edebiyatları bölümünde (İngiliz Dili ve Edebiyatı) tamamlayan Şahin, lisansüstü eğitimini Ufuk Üniversitesi Uluslararası İlişkiler bilim dalında ve doktorasını *Toplumsal Cinsiyet Hareketliliğinde Erkekliğin Dönüşümü: Eğitim, Kültür ve Etkileşim* adlı teziyle Ankara Üniversitesi Eğitimin Kültürel Temelleri Bölümü, Eğitimin Sosyal ve Tarihi Temelleri Anabilim Dalında tamamlamıştır. Lisans eğitiminden bu yana disiplinler arası çalışmalar yürüten Şahin, bilimin bilim dallarının sınırlarına hapsedilmesine karşı çıkmakta ve yeniden ortaya çıkıp gelişen bir yaklaşım olarak disiplinler arası yaklaşımı benimsemektedir. Şahin, bilimsel çalışmalarına terör sorunsalıyla başlamış olup, erkeklik ve özellikle erkek cinselliği üzerine çalışmıştır. Şuanda ise erkeklik çalışmalarına devam etmekte olup, suç, suça sürüklenmiş çocuklar, eğitimleri ve gündelik bilginin bilimsel bilgiyle etkileşimi konularında çalışmalar yapmaktadır. Muhittin Şahin, Ufuk Üniversitesi'nde doktor öğretim üyesi olarak çalışmaktadır. Sosyoloji, felsefe ve tarih kapsamında çeşitli dersler vermektedir.

Teşekkür

Uzun bir zaman diliminde ve zorlu bir süreçte tamamlanan bu çalışmanın var oluş kaynağı olan danışmanım Prof. Dr. İsmail Doğan'a, katkıda bulunan tez izleme komite üyeleri ve savunma jürisi Prof. Dr. Nilay Çabuk Kaya, Prof. Dr. Metin Pişkin, Prof. Dr. İhsan Sezal ve Prof. Dr. Aylin Görgün Baran'a, beni Siyasal Yayınevi'yle tanıştıran bu çalışmanın yayınlanmasına vesile olan Prof. Dr. Hayati Beşirli'ye, aileme, arkadaşlarıma ve tüm katılımcılarıma, kitabın yayınlanmasında emeği geçen herkese, özellikle kitabın düzeltilmesinde önemli bir rol üstlenen İsmail Yılmaz'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Muhittin Şahin
Ankara, İncek, 2018

İçindekiler

Özgeçmiş.....	6
Teşekkür.....	7
Takdim: Cinsiyetçi Süreçte Galipler ve Mağluplar	11
Giriş	17
Birinci Bölüm: Erkeklik ve Erkeklik Çalışmaları.....	27
Küresel Cinsiyet Rejimi ve Erkeklik.....	30
Erkeklik Çalışmalarına Doğru	34
Türkiye’de Erkeklik Çalışmaları.....	40
İkinci Bölüm: Toplumsal Dönüşüm	43
Dönüşüme Kuramsal Bir Bakış	43
Dönüşüme Nedensel Bir Bakış: Postmodern ve Geç Modern Yaklaşımlar	48
Cinsiyetsizleştirmeye Doğru: Queer (Kuir) Kuram ve Pedagoji... ..	52
Kuramın Ortaya Çıkışı	53
Kuramın Temel Varsayımları.....	58
Kuir Pedagoji	61
Üçüncü Bölüm: Erkekliğin Dönüşümü: Eğitim ve Eğitimin Yapısal Boyutu	67
Etkinliklerin Ortaya Çıkış Sebebi ve Amacı	67
Etkinliklerin Temel Felsefi Yaklaşımları.....	72
Etkinliklerde Sunulan Öğrenme Bağlamı.....	78
Öğrenme Sürecinde Kullanılan Yöntem ve Teknikler	82
Etkinlikler, Toplumsal Kabuller ve Kültür Arasındaki Etkileşim... ..	89
Örgütlenmeler Arası Ağ	100

Etkinliklerle Hedeflenen Kitle	102
Etkinliklerin Türk Eğitim Sistemindeki Yeri	106
Dördüncü Bölüm: Erkek Deneyimlerinde Erkeklik: Sorunlar,	
Olasılıklar, Çözümler	111
Erkeklikten Rahatsızlık Duyma Sebepleri	111
Toplumsal Cinsiyet ve İşbölümü	113
Ailede Bir Ebeveyn ve Bir Evlat Olarak Erkek	141
Erkeklik ve Cinsellik, Güç İlişkisi	169
Şiddet ve Erkek Ol(ama)ma Durumu	187
Erkeklik ve Beslenme Pratikleri	202
Erkeklik ve Homofobi	213
Erkeklik ve Beden Politikaları	230
Erkeklikten Kaçış Pratikleri	247
Katılımcıların, Öğrenme Süreciyle İlgili Düşünceleri	257
Sonuç	265
Örgütlerin (Vakıf, Dernek, İnisiyatif) Düşünsel Kaynakları	266
Örgütlenmelere Katılanların Genel Profili ve Erkeklik Deneyimleri	269
Aile Yapıları	269
Meslekleri ve İlgili Alanları	274
Gündelik Yaşamları	275
Örgütlenmeler Sonrası Etkileşim	281
Sonsöz	285
Ekler:	293
Ek-1 Veriler ve Verilerin Toplanma Şekli	293
Ek-2 Bireysel Görüşme Yapılan Kişiler Hakkında Bilgiler	298
Ek-3 Örneklem Grubundaki Etkinliklerin Programları	300
Kaynakça	309

Takdim

Cinsiyetçi Süreçte Galipler ve Mağluplar

Bilinen yöntem ve teknikleri kullanma kolaylığı veren konular araştırmacılar için fazla bir güçlük getirmez. Bu özellik araştırmacılar için bir tercih nedenidir; akademik araştırmalarda örneklerine daha fazla rastlanmasının sebebi de budur. Kolayın seçilmesi ise birbirini üreten ve tekrarlayan çalışmalarını beraberinde getirmiştir. Sosyal bilimler ve özellikle eğitim bilimleri alanı Türk üniversitelerinde böyle bir tercihin yol açtığı düşündürücü ve ilginç örnekleriyle doludur. Bu çalışmaların alana faydası şöyle dursun araştırmacının bizzat kendi akademik ve entelektüel gelişimine katkısı da beklenemez.

Buna karşılık gerek araştırma problemi ve gerekse bu problemin gerektirdiğı yöntem hususları başlangıçta belirsizlikler ve güçlükler taşıyan araştırmalar da elbette ortaya çıkmaktadır. Öyle konular vardır ki araştırmacılar için teşvik edici olmayan bir mesafede dururlar. Ait olduğu toplum ve entelektüel hayatın çok bilindiğı varsayılan bu konuların tetkik ve araştırılması akademik ve entelektüel bir cesaret ister. Doktora düzeyindeki çalışmalarda bu da yetmez; rehberliğin ve akademik danışmanlığın da özendirici ve teşvik edici olması en az kişisel girişim kadar etkili ve önemlidir.

Bu çalışma kişisel girişim ve cesaretin akademik rehberlikten aldığı destek ve gücün ortak sinerjisi ile başlamış, sürdürülmüş ve sonlandırılmıştır. Çünkü konu başlangıçtaki yönetsel sınırlıkların yanı sıra kültürel, entelektüel, sosyolojik ve etik boyutları nedeniyle özel epistemolojik güçlükler ve ayrıntılar içermektedir.

Çalışmanın genel bağlamını oluşturan toplumsal cinsiyet hususu tüm zamanlarda hemen her kültürün mahrem konuları arasında yer almış ve bu yönüyle de araştırmacılar için mesafeli ve temkinli girişimleri beraberinde getirmiştir. Gerek dinler, gerekse felsefe ve ideolojiler bu olguda daima etik ve ahlaki bir pencere açmışlardır. Bunda cinselliğin taşıdığı biyolojik potansiyel ve kabiliyetin toplumsal formlara aktarılması süreçlerinde ortaya çıkan yaklaşım farkı ve çeşitliliğinin önemli bir faktör olduğu düşünülebilir. Nitekim aynen böyle olmuş konu bazı kültürlerde daha yoğun ve şiddetli olmak üzere sosyolojik düzlemde enformal baskı altına alınmıştır. Bu baskının tarihi için 4 bin yıl geriye giden uzun bir süreçten söz edilir.

Bu süreçte cinsiyet kadın ve erkeğin toplumsal rolleri kadar cinsel rol ve işlevleri hususu da egemen toplumsal kalıp yargılarca şekillenmiştir. Kadının ve erkeğin saygınlığı bile cinsel fonksiyonlara getirilen bu formlar tarafından tanımlanmıştır. Örneğin Atina'da (antikite) saygın bir kadın bile salt sperm alıcısı olarak bu statüyü işgal edebilirdi. Çünkü gebe kalmada asıl işi meninin yaptığına inanılmaktaydı; rahim ise bu etkileşimde sadece "döllendirme ünitesi" durumundaydı. Ünlü sofist Sophokles'e göre bu işleviyle kadın sadece bir "ekilecek toprak"tır. Bu tekil örneğin sosyolojik bağlamını oluşturan Yunan kültüründe kadınların asıl işlevi fizikseldi. Bu nedenle onları eğitmek ve sosyal hayata karışmalarına izin vermek anlamsızdı. Bunun yerine etrafı duvarlarla çevrili evlerin havasız iç odalarında, sadece köleler ve aile fertleriyle geçiyordu hayatları. Eşler ise kocalarının fahişelerle şenlenen

“sempozyum” adındaki ziyafetlerine asla katılmadıkları gibi, günlük hayatta kocalarıyla da fazla etkileşime girmezlerdi. Yaş ve yetiştirme açısından kocayla eş arasındaki farklılıklara, erkeklerin evin dışında seks yapma olanakları eklenince, eşlerin birbirlerine yabancı kalmaları kaçınılmaz olmuştuktu¹ (Berkowitz 2013: 69). Eski Roma’da ise aile içi çarpık ve karmaşık ilişkiler erkek egemen bir işleyişe teslim olmuştu. Bu karmaşıklık ne hukuk, ne de ahlak açısından bir sorun teşkil etmiyordu. Ortaçağ bu geleneğin üzerinde cinselliğin lanetli boyutunu ortaya çıkardı. Ortaçağ herhangi bir cinsel davranışı neredeyse bir cinayet kadar kötü gören “havariler” boy gösterdi. Ünlü Kilise babası *Aziz Augustinus* tüm cinsel arzu ve eğilimleri “kirli ve şeytani” bulmaktaydı. Yahudilik ve Hıristiyanlık arasında bu dönemde adeta bir seks kastından söz edilebilir. Bu iki din mensupları arasında herhangi bir seksüel etkileşim murdar bir eylem olarak tanımlandı. Hıristiyanların kazara Yahudilerle münasebetini önlemek için Kilise Yahudilere rozet takmalarını ve özel giysiler giymelerini emrediyordu.

Cinsiyetçi roller üzerindeki erkek egemen dalganın Amerika’ya intikal eden boyutu bu kez siyah beyaz etkileşiminde beyazlar lehine gelişen baskın rolü öne çıkarır. Bu süreçte cinsellik ırksal ve kültürel tahakkümün bir aracı olarak kabul görüldü. O kadar ki “Yerli” ve “Afrikalı” kadınlar şeklen insan olarak kabul edilmekteydi. Onlar beyaz bedenleri tatmin için yaratılmıştı, öyle değilse bile kolayca boyun eğdirilebilirdi.

Toplumsal cinsiyetin Kilise’ye dayalı enformal baskı altında gelişen öyküsünde 18. Yüzyıl Batı Avrupası özel bir aşamadır. Din faktörünün yerini akla bıraktığı bu dönemde cinsiyetçi tabular giderek dolaşımdan kalkmaya başladı. Aydınlanma felsefesinin açtığı bu çığırda tam bir serbesti (özgürlük) vardı; seks sokağa, park ve bahçelere taşan sahneleriyle

¹ Eric Berkowitz, *Seks ve Ceza, Arzuyu Yargılamanın Dört Bin Yıllık Tarihi*, Çev: Orhan Düz, İstanbul, Kolektif Kitap Bilişim ve Tasarım Yayınları, 2013.

birlikte her türlü ve şekliyle doğal, makul ve doğru kabul edilmekteydi.

Bir süre sonra bu süreçte kadını devre dışı bırakan yeni bir cinsiyetçi dalga ortaya çıktı. Özne olarak erkeği öne çıkaran ve kadını arka plana iten bir hareket olarak tanımlanan bu deneyimin klasik bir yanı da vardır. Üstelik bu gelişmenin Batı dışı toplumlarda da örneklerine sıkça rastlanır. Bu olgu Osmanlı Türkçesinde “mugâyir-i tabit-ı aşk” yani “aşkın doğasına aykırı ilişki” olarak tanımlanır. 19. Yüzyıl Osmanlı aydınları Fatih döneminden itibaren Osmanlı şiirinde (Dîvanlarda) bu deneyimin varlığına ilişkin imgeler ve dizeler bulunduğu dikkat çekerler. Dîvanlarda “utanmaksızın tasvir edilen bu deneyimin bizdeki ahlaki düşüş ve çöküşün en açık tanığı” olarak gösterilir. Öyle Dîvanlara rastlanır ki içinde, kadın hakkında tek bir dizenin mevcut olmadığı şairleri tarafından övgüyle söz edilir. Yeniçeriliğin kaldırılması ve Tanzimat’ın ilanından sonra aşkın tabiatına aykırı olan bu deneyim yerini kadını özneye dönüştüren sürece bırakmıştır. Bu olguya dikkat çeken Osmanlı aydını, “kokuşmuş bir sosyal yaramız diğer bir kanlı yaramızın açılmasıyla kapanmaya yüz tutabildi. Eyvah ki şifamızı helak edici zehirlerden bekliyoruz!” demektedir.²

Bu kısa öyküden de anlaşılacağı üzere Batı ve Doğu’daki tarihsel süreç kadınlık ve erkeklik olgusunda kültürler üzerinden gelişen bir paradigma farkı yaratmıştır. Anaerkil ve ataerkil kavşaklar yaratan süreçte cinsiyetin sosyolojik dengeleri dönemsel çeşitliliklere konu olmuştur. Dengelerin büyük ölçüde kadınlar aleyhine geliştiği düşünülen bu uzun geçmişte yirminci yüz yılın son çeyreğinden itibaren kadınlar lehine işletilen uluslararası politik bir projenin dolaşıma girdiği söylenebilir. Ancak kadınların pozitif ayrımcılığa konu edilmesini esas alan bu projenin kendi kategorisi dâhil olmak üzere her

² Mahmut Cevat “Bizde Kadın” Dersaadet 1328’den, İsmail Doğan *Bizde Kadın Ahmet Cevat’ın Aynı Adlı Eseri Üzerine Bir Değerlendirme* Ankara, İstanbul MEB yayınları 2003:60.

türlü söylem ve paradigmaların yaşadığı tecrübeyi de beraberinde getirmesi kaçınılmazdı. Öyle de oldu, feminist hareket karşıtlarını yaratmakta gecikmedi. Egemen kadın söylemi karşısında, erkeklik rol ve işlevlerine yüklenen mevcut toplumsal yaklaşım ve kalıp yargıların bu cins üzerindeki ağırlığından yola çıkan yeni bir cinsiyetçi dalga ortaya çıktı. Toplumsal baskının erkekliği üreten yapay bir veri olduğu düşüncesinden yola çıkan bu yeni söylem, verili etkenleri (toplumsal kalıp yargılar; değerler, ön yargılar, enformel tutumlar vs) aşma ve erkekliği kendi doğal gelişim süreçlerine çekmeyi amaçlamaktadır. Ve işte bu amaçla dünyadaki benzerlerine uygun ve paralel olarak Türkiye’de de bazı erkek örgütlemeleri ve gençlik alt kültürleri ortaya çıkmıştır.

Dr. Muhittin Şahin’in bu çalışması, düşünsel, sosyolojik ve paradigmal boyutları olan bu zorlu konunun Türkiye örneğini sözü edilen gençlik örgütlenmeleri özelinde araştırma ve inceleme konusu yapmaktadır. Hem taşıdığı güçlükler hem de seçilen problem açısından bu araştırma titiz ve cesur bir akademik çalışma olarak araştırmacı ve akademisyenler için olduğu kadar entelektüel meraklar için de ciddi bir doküman sunmaktadır.

Ankara, 09.09. 2018

Prof. Dr. İsmail Doğan

Giriş

*“Kendilerini alçaltma ve yok saymaya eğilimli
bir toplumsallaşma uğraşına boyun eğdirilen kadınlar,
feragat, teslim ve sessizlik gibi olumsuz erdemler öğrenirken,
erkekler de mütehakkim temsilin mahkumu,
Hatta sinsice kurbanıdırlar.”*

Eril Tahakküm, Pierre Bourdieu

Yaklaşık yarım milyon yıldır dünya üzerinde var olan insanın toplumsal yaşamı sürekli bir dönüşüm geçirmektedir. İnsanın toplumsal yürüyüşü olarak da ifade edilebilecek bu dönüşüm, avcı toplayıcı toplum, bahçeci-pastoral toplum, tarım toplumu, sanayi toplumu ve bilgi toplumu olmak üzere genellikle ve kabaca beş aşamada incelenebilmektedir (Doğan, 2012; Harris, 1978; Nolan ve Lenski, 2009; Pointing, 2008). İnsanın toplumsal yürüyüşü dikkate alındığında dönüşümü tetikleyen mekanizmanın özellikle üretim ve düşünsel temeller olduğu söylenebilir. Bilgi toplumunda insan davranışlarında meydana gelen dönüşümün, bilgi sahibi olup onu üretebilenlerin bilgi üretemeyenler üzerindeki tahakkümüne dayandığı görülür. Fakat bu tahakkümün günümüzde kendini de dönüştürmesi (Beck, 2011; Giddens, 2010, 2014) sebebiyle artık kısıtlayıcı değil, bilakis özgürleştirici bir nitelik taşıdığı da görülmektedir. Bilgi çağında tartışmaya açılan ve insanlığın toplumsal serüveninde bir tahakküm unsuru olan cinsiyet ve toplumsal cinsiyet kaynaklı etkileşim sistemleri, dönüşen olgulardan birini

teşkil eder. Gerek yapılan araştırmaların bulguları gerekse kit-
le iletişim araçlarının verdiği mesajlar, biyolojik cinsiyetlerine
göre insanlara atfedilen yaşam biçimlerinin iç içe geçerek be-
lirsizleştiğini ortaya koymaktadır (McMahon, 1999).

Toplumsal cinsiyet, bireyin kimliğinde tamamlayıcı bir
unsurdur. Ana rahmine düştüğü andan itibaren bireyin top-
lumsal cinsiyet kimliği yetişkin ebeveynlerce inşa edilmeye
başlanır. Bebeğin giyeceği kıyafetlerin ya da oynayacağı oyun-
ların ve oyuncakların tamamı cinsiyetlendirilir. Birey, çevre-
sindeki insanlar tarafından kendisine empoze edilen davranış
biçimleriyle bir şekillenme sürecine girer (Tunney, 1999). Bu
şekilde, bireyin biyolojik cinsiyetine göre, uyması beklenen
davranışlar ve tutumlar ona sunulur. Söz konusu davranışlar
ve tutumlar toplumsal cinsiyeti ve rolleri inşa etmektedir.

Toplumsal cinsiyet rolleri dendiğinde öncelikle kadın ve
erkek cinsiyetlerinin her birine atfedilen işbölümü anlaşılma-
ktadır. Gelgelelim insanın toplumsal yürüyüşünde mülkiyetin
ortaya çıkıp bireyin doğaya hâkim olmaya başladığı tarım top-
lumları, cinsiyet ayrılığını da *hâkim olan* ve *olunan* ilişkisine
çevirmiştir. Bu ilişkide erkekler kamusal alanda yer almaktadırlar; üretimle ilgili işlerle ilişkilendirilmektedirler ve emek-
lerinin karşılığında ücret almaktadırlar. Kadınlar ise ev işle-
rinden, çocuk doğurmaktan ve çocuklara bakmaktan sorumlu
tutulurlar (Molyneux, 1992). Bu bağlamda feminist kuramlar
tarım toplumunun ürettiği işbölümünü, yalnızca teknik bir
mesele olarak görmemektedirler; aksine, bu işbölümünün ka-
dını, evi geçindirmekten sorumlu olan erkeğin himayesine
soktuğunu ileri sürmektedirler. Bu bakış açısına göre kadınla-
rın yaptıkları işlerin görünmez olması ve bu işlerin karşılığın-
da herhangi bir ücret almamaları onları ve yaptıkları işi önem-
sizleştirmektedir (Molyneux, 1992). Bu doğrultuda tahakküm
ilişkisine dönüşen ve politik bir mesele haline gelen toplumsal
cinsiyet etkileşimi, bir tür güç ve sömürü aracı olabilmektedir.
Günümüzde önce feminist oluşumların tetiklediği kadın hare-

ketleri, daha sonra ise gey/lezbiyen özgürlük hareketi, erkeğin kadına ve farklı cinselliklere uyguladığı tahakküm sisteminin vücut bulduğu ataerkillikle mücadeleye dönüşmüştür. Ataerkil düzen, toplumun tüm kurumlarında içselleştirildiği belirtilen erkek egemen tahakküm biçimlerinin tümüne göndermede bulunmaktadır ve aile birimlerinde erkeğin kadın ve çocuklar üzerinde kurumsal olarak da desteklenen bir otoriteye sahip olması anlamına gelmektedir (Castells, 2008b). Ataerkil düzenin maddi temellere dayandığı, baskı yoluyla kadınları erkeklerle tabi kıldığı ve bu erkek egemenliğinin devamının erkekler arası dayanışmayı gerektirdiği sıklıkla ileri sürülmektedir (Hartmann, 2006; Walby, 1990). O halde ataerkil düzenin, erkekler lehinde cinsiyet temelli hiyerarşik bir toplum düzenini kuran içselleştirilmiş kabuller üzerine kurulu olduğu söylenebilir.

Kadınların ve erkeklerin ortak bir yaşam sürmeye devam ettikleri sürece mevcut toplumsal cinsiyet rollerinin riskte olduğu belirtilmektedir (Özbay ve Baliç, 2004). Söz konusu riskin, toplumsal cinsiyet rollerinin bilinmeyene, tanıdık olmaya evrildiği de ayrıca ifade bulunmaktadır. Nitekim Kandiyoti (1998) de ataerkil yapı ile toplumsal cinsiyet uzlaşılarının her zaman mevcut olduğundan bahseder. Roller ekseninde erkekliği bir tür krize sokan unsurun, kadının toplumsal yaşama dâhil olmasından kaynaklandığı ileri sürülebilmektedir. Kadının rol ve yükümlülüğünü sergilediği mekânların özelden kamuya kayması, erkekleri kamusal alanlardaki rollerinin yanı sıra özel alana da sokmaktadır ve her iki cinsiyeti de bir tür değişim ve dönüşümle baş başa bırakmaktadır. Yeni ekonomik yapılanma, ataerkilliği etkilemektedir: Çünkü öteden beri erkeğin himayesinde olduğu vurgulanan kadın, yeni ekonomik yapılanmada eve maddi destek sağlayabilmektedir. Bu durum, kadının kendi ekonomik gücünü kurmasının bir sonucu olarak erkeğin maddi unsurlardan kaynaklanan gücünü de pay-

laşmaya başladığı şeklinde yorumlanabilmektedir (Kandiyoti, 1998).

Connell (1998) ve Connell ve Messerschmidt (2005), erkeklerin egemenliği ellerinde tuttuklarını kabul etmekle beraber bunun bedelini de ödediğini vurgulamaktadırlar. Dolayısıyla mevcut erkeklik pratikleriyle kadınların yanı sıra erkeklerin de birtakım sorunlar yaşadığı söylenebilir. Nitekim Batı dünyasında yapılan bazı çalışmalar (Cohen, 1995; Gilmore, 1997; Real, 2004; Segal, 1992) erkekliğin oldukça zorlu bir süreçte kurulduğunu, sonrasında ise yine epey zorlu bir süreçle korunduğunu belirtmektedir. Kandiyoti de (1997) erkekliğin verili bir şey olmayıp kazanıldığını ve her an kaybedilme riski taşıdığını altını çizer. İktidarı elinde tutanların da en az ona maruz kalanlar kadar tutsak alındığını Foucault (1980) da vurgulamaktadır: Foucault'ya göre iktidar, ona maruz kalan kadar ona sahip olanı da ezmektedir çünkü iktidar, sahibiyile hiçbir şekilde özdeşleştirilemez; onu elinde tutanı da hâkimiyeti altına alır.

Günümüzde erkeklik rollerinin ve tecrübelerinin kendilerine yüklediği sorumluluklardan rahatsızlık duyan ve onları mümkün olduğunca dönüştürmek isteyen girişimler söz konusu olmaktadır. Bu girişimler arasında üniversitelerde açılan bazı lisans ve lisansüstü dersler sayılabilir; ancak rol ve tutumların dönüştürülmesinde sivil toplum örgütleri ve girişimlerinin etkin rol oynadığı görülmektedir. Bu örgütlerin ve girişimlerinin toplumsal ağlar ve internet aracılığıyla halka ulaştıkları görülmektedir. Türkiye'de eleştirel toplumsal cinsiyet yaklaşımları ekseninde görünür olan ağ hareketleri arasında Biz Erkek Değiliz İnisyatifi (BEDİ), Boşanmış Babalar Platformu (BBP), Erkekler Matinesi, Rahatsız Erkekler (RE), Ataerkiye Karşı Erkekler (AKE) sayılabilir.

2008 yılında etkinliklerine başlayan Biz Erkek Değiliz İnisyatifi (BEDİ), "toplumda hakim olan erkeklik biçimlerine, cinsiyetçiliğe, dayatılmış cins kimliklerine ve homofobiye karşı

olan anti-otoriter bir erkek inisiyatifi” olarak kendini tanımlamaktadır ve mevcut toplumsal cinsiyet kodlarına karşı bir tepki hareketidir. Toplumda yaygın olduğunu kabul ettikleri erkeklik rollerine, davranışlarına ve tutumlarına yönelik tepkilerini şöyle açıklamaktadırlar:

Bizler, erkek olmayı, ezmeyi, sövmeyi, yok saymayı kendine hak gören ve adına erkeklik denen bu tahakküm sistemini ayakta tutan birer çivi olmayı reddediyoruz. Bu nedenle, bundan böyle biz, bir grup erkek olarak, her 9 Mart günü bir araya gelip sürdürülen cinsiyet temelli eşitsizlik koşullarını, sadece dayakla simgeleşen şiddeti değil, aynı zamanda taciz, cinsel istismar ve tecavüz gibi kadına yönelik her türlü eril şiddeti protesto etmeye ve erkek cinayetlerini teşhir etmeye karar verdik; ilan ediyor ve diyoruz ki taciz, şiddet, cinayet erkeklikse, biz erkek değiliz! (Biz Erkek Değiliz İnisiyatifi, 2015).

BEDİ'nin sosyal medya aracılığıyla ortaya attığı eğitsel sloganlarının bazıları şöyledir:

Tecavüz etmek erkeklikse biz erkek değiliz!
Namus-töre bekcılığı yapmak erkeklikse biz erkek değiliz!
Öldürmek erkeklikse biz erkek değiliz!
Homofobik olmak erkeklikse biz erkek değiliz!
Hayatı ve sokakları kadınlara dar etmek erkeklikse biz erkek değiliz!

Toplumsal cinsiyet rolleri çıkışlı olmasa da boşanma sonrasında babaların deneyimlediği babalık sorunlarıyla ilgilenmek üzere kurulan Boşanmış Babalar Platformu (BBP), özellikle *ebeveyne yabancılaştırma sendromu** hakkında bilinç oluştur-

* *Ebeveyne yabancılaştırma sendromu*, boşanma sonrasında ebeveynlerden birinin yabancılaştırma rolüne bürünmesiyle ortaya çıkmaktadır; çocuğu yabancılaştırılan ebeveynin diğer ebeveyne yönelik kıskırtması, ondan

mayı, bu sendromun aile mahkemelerinde görülen davalarda dikkate alınmasını ve çocuklarını babalarından uzaklaştıran annelere seslenebilmeyi amaçlamaktadır (Boşanmış Babalar, 2015); BBP, ezildiği varsayılan boşanmış babalara farkındalık kazandırmayı amaçladığı için eğitsel bir girişim olarak kabul edilebilir.

Erkekler Matinesi ise Ankara'da *Uçan Süpürge* adlı sivil toplum örgütünün çatısı altında 2006 yılında oluşturulmuştur. *Erkekler Matinesi*, erkeklerle erkekliği konuşmayı, erkeklik hakkında bilinç oluşturarak toplumsal cinsiyet rollerini ve tutumlarını dönüştürmeyi hedeflemektedir; bu doğrultuda konuşma ve toplantı yerlerinin ise üniversiteler, kahvehaneler, işyerleri, sokak gibi, erkeklerin bulunduğu tüm alanlar olarak belirlenmiştir (Erkekler Matinesi, 2015). Erkekliğin erkekler arasında ve erkekler aracılığıyla dönüştürülebileceği inancını taşıyan bu girişim fazla uzun soluklu olamamıştır.

Rahatsız Erkekler (RE), erkeklerin kadınları yok sayarak onlar adına konuştukları iddiasıyla, kadınlar hakkında ve kadınlarla ilgili kararlar almasından rahatsız olan erkeklerin 5 Haziran 2012 tarihli çağrıyla 10 Haziran 2012'de bir araya geldikleri bir platformdur. *RE*, oluşum gerekçesini şöyle ilan etmiştir:

Kadınların baskılanması karşısında susmak, ataerkil devletin kadınlara yönelik bu saldırısına sessiz kalmaktır. Bu şiddete ses-

soğutması, onu sorunların nedeni olarak göstermesi şeklinde olmaktadır. Sendrom, çocuğun duygusal bir tacize maruz bırakılmasından ibarettir; çocukta depresyon, travma sonrası stres bozukluğu gibi hastalıklar ortaya çıkabilmektedir. Sendromun tarihsel kökenleri mitolojide de yer almaktadır: *Medea Kompleksi* olarak bilinen sendrom, Yunan Tragedyalarından Medea Tragedyasında da geçmektedir; kadının kıskançlık ve adanmışlıkla intikam alma arzusu ile ilgili bir hastalıktır. Tragedyada aldatıldığını düşünen kadın eski kocasından intikam alabilmek amacıyla çocuklarını öldürür; burada öldürme eylemi sembolik bir anlam taşımaktadır ve unutturma ile ilgilidir (Torun, 2011).

siz kalmayacağımızı, hep birlikte ilan etmek için erkekleri sokağa çağırıyoruz. Biliyoruz ki kadınların bedenini daha da kısıtlamaya çalışan başta kürtaj yasağı ve benzeri girişimler, giderek otoriterleşen bir devletin habercisidir (Rahatsız Erkekler, 2012).

RE, erkeklerin kadınlar adına karar alımı konusundaki rahatsızlığının nedenini ise şöyle belirtmektedir:

Evet rahatsızım. Çünkü bu gibi durumlar karşısında rahatı yerinde gibi görünen erkeklerin hiçbiri dönüp kendine bakmıyor. Oysa biraz kurcalayacak olsalar, hayatta karşılaştıkları neredeyse bütün meselelerin altında bu erkeklik hallerini bulacaklar. Bu güçlü olma saplantısının başkalarına ve bize çektiği acıları, egemen olmak için hayatta verdiğimiz tavizleri ve düştüğümüz komik, acınası durumları biz erkekler birbirimize ne zaman itiraf etmeye başlayacağız? Biz bir dostunun omzuna yaslanıp ağlamayı bile beceremeyen garip varlıklar haline nasıl geldik? (Rahatsız Erkekler, 2012)

Bir süre sonra RE, *Ataerkiye Karşı Erkekler (AKE)*, adını almıştır ve alt başlığında kendini "ataerkil sisteme, hegemonik erkeklığe ve heteroseksizme karşı erkekler ağı" olarak tanımlamaktadır (Ataerkiye Karşı Erkekler, 2015).

Toplumun genel dokusundan uzaklaşan ve kendine özgü bir yaşam biçimi belirleyen söz konusu bu oluşumlar ve bu oluşumlarda yer alan erkekler bir altkültür grubu oluşturmaktadır (Doğan, 1994). Altkültürler kendi içlerinde ve kendilerine özgü etkileşim süreçleri deneyimlerken, toplumun genelini teşkil eden ve norm ile değerler konusunda uyuşmadığı bireylerle de etkileşime girmektedirler. Çatışan yaşam biçimlerinin etkileşimi ise toplumsal bir dönüşüme neden olabilmektedir.

Bu kitapta bir toplumda yaygın kabul gören erkeklik normlarından ve değerlerinden rahatsızlık duyan erkek altkültürlerinin tecrübelerine odaklanacağız. Bu sayede Türk toplum yaşamında en azından çalışma grubuna dâhil edilmiş er-

keklerin erkeklik pratikleri ve bu pratiklerin onlar üzerindeki etkisini betimleyebileceğiz. Bu doğrultuda, erkeklik olgusunda geleneksel kabulleri, değerleri, yaklaşımları ve pratikleri amaçlı olarak dönüştürmek isteyen toplumsal örgütlenmelerin (dernek, inisiyatif, oluşum gibi) etkinlikleri ve düşünsel kaynakları ile bu tür örgütlenmelerin mensuplarının ve katılımcılarının tecrübelerini sorunlaştıracacağız. Bunu fenomenolojik (olgusal) modelle hareket etmeyi uygun görüyoruz çünkü bu model olguların veya yaşantıların deneyimleyenlerin gözünden tanımlanıp betimlenmesine izin vermektedir (Bowden, 2006; Creswell, 2007, 2013). Bu modelde çalışma grubunun homojen yapısı önem arz eder; bu sayede bireylerin olguya ilgili yaygın ve ortak deneyimleri anlaşılabilir. Bu araştırmadaki homojen yapı, katılımcıların tamamının erkeklik rollerinden ve tutumlarından rahatsızlık duymaları ve onu dönüştürmek üzere başlatılan çeşitli girişimlerde yer almalarıdır. Erkeklik deneyimlerinin çok boyutluluğu sebebiyle amaçlı ve maksimum çeşitlilik örnekleme yardımıyla üç sivil toplum kuruluşu ve bu kuruluşların yürüttükleri eğitim içerikli etkinlikler bu araştırmaya konu edilmiştir.

Araştırmanın ilk aşamasında her bir sivil toplum kuruluşuyla odak grup görüşmeleri yapılmıştır. Bu görüşmelerde düzenledikleri etkinlikler hakkında bilgi almak amaçlanmıştır. Bu sivil toplum örgütleri şunlardır: *Kaos Gey ve Lezbiyen Kültürel Araştırmalar ve Dayanışma Derneği (KaosGL)*: Bu dernek, eşcinsel kimliğini çalışmalarının merkezine almaktadır ve *Ankara Üniversitesi Kadın Araştırmaları ve Uygulama Merkezi (KASUM)* işbirliğinde güz yarıyılında *Heteroseksizm Eleştirisi ve Alternatif Politikalar*, bahar yarıyılında ise *Queer Teori* isimli dersleri vermektedir; ayrıca üniversiteler başta olmak üzere çeşitli eğitim kurumlarında ayırımcılık karşıtı konferanslar düzenlemektedir. Bu dersler, dersliklerde yapılan resmi eğitim etkinlikleridir ve bu derslerin erkekliğin dönüşümüne katkıda bulunulduğu varsayılmaktadır.

Sosyal Kalkınma ve Cinsiyet Eşitliği Politikaları Merkezi (SO-GEP): Kadınların maruz kaldıkları ayrımcılıkla mücadele etmek amacıyla kurulmuş bu merkez, kendini herhangi bir cinsel yönelimle sınırlamayan ve dönüşümün ancak genç erkekler aracılığıyla gerçekleşeceğini savunan *Erkek Muhabbeti atölyelerini* yürütmekteydi. Bu atölyeler yaygın erkeklik rollerini ve tutumlarını erkeklerin deneyimleri ışığında tartışmaya açarak dönüştürmeyi amaçlayan bir eğitim girişimidir.

Toplum Gönüllüleri Vakfı (TOG): Genç kitlenin sosyal sorumluluk projelerine katılmalarına zemin hazırlayan bu vakıf, *Sağlıkta Genç Yaklaşımlar Derneği'nin* işbirliğinde yürütülen ve *KONDA Araştırma ve Danışmanlık* şirketi tarafından desteklenen *Erkeklik İstisnai Bir Durumdur (EİBD)* projesini hayata geçirmiştir. Bu proje, toplumsal cinsiyetin insanlar üzerindeki etkisine dikkat çekmeyi ve kişisel haklar ile özgürlüklere saygı duyulan bir yaşam alanının inşa edilmesine katkıda bulunmayı amaçlayan bir fotoğraf sergisidir. Üniversite kampüslerinde, alışveriş merkezlerinde ve şehrin çeşitli sokaklarında gerçekleştirilen bu fotoğraf sergisi insanların bilinçlenerek rollerini ve tutumları dönüştürmelerini amaçlaması nedeniyle eğitsel bir proje özelliği taşımaktadır.

Araştırmanın ikinci aşamasında ise sivil toplum örgütleri ve inisiyatiflerle etkileşim içindeki erkeklerle görüşülmüştür. Bu görüşmelerle katılımcı erkeklerin erkeklik deneyimlerinin, sivil toplum kuruluşları ile etkileşimlerinin ve sonrası deneyimlerinin öğrenilmesi amaçlanmıştır. Her bir sivil toplum örgütü ve inisiyatifle etkileşim içinde olan 10 (on) erkekle bireysel görüşme yapılmıştır. Toplam bireysel görüşme yapılan kişi sayısı 30'dur. Görüşülenlerin yaş ortalamasının 25,9 olduğu; bunlardan 22'sinin bekâr, 5'inin evli, 3'ünün nişanlı olduğu, ayrıca bekâr olanlar arasından 3'ünün kadın arkadaşı ile beraber yaşadığı saptanmıştır. Cinsel yönelim konusunda görüşmecilerin birçoğunun kendilerini belli bir cinsel kimlikle ve bağlantı kurdukları cinsel yönelimle sınırlandırmadığı görül-

müştür; ancak cinsel yönelimler konusunda EİBD ve Erkek Muhabbeti'nin heteroseksüel ve farklı cinsel yönelimleri, KaosGL'nin ise farklı cinsel yönelimleri içerisinde barındırdığı çıkarımı yapılabilmektedir. Bu durum örneklem grubunu maksimum çeşitliliğe (evli-bekâr-nişanlı-evlilik dışı beraber yaşam, heteroseksüel-farklı cinsel kimlikler) uygun kılmaktadır. Maksimum çeşitlilik örnekleme sivil toplum örgütleri ve inisiyatifler açısından bakıldığında ise kadın, erkek ve eş-cinsel yapılanmalar olduğu dikkat çekmektedir.*

* Araştırmada veri elde etmek amacıyla kullanılan yarı-yapılandırılmış görüşme soruları, verinin toplanması ve toplanan verinin analizinin ayrıntıları için bkz EK-1.; ayrıca görüşme yapılan kişiler hakkında bilgi için bkz EK-2.

Kaynakça

- Abdoly, M., and Pourmousavi, L. (2013). The relationship between sexual satisfaction and education levels in women. *International Journal of Women's Health and Reproduction*, 1 (2), 39-44.
- Adams, C.J. (2010). *Etin cinsel politikası: feminist-vejetaryen eleştirel kuram*. (2.Basım). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Afshar, A. (2004). The invisible presence of sexuality in the classroom. *Interrupting Heteronormativity*. (pp. 33-44). New York: The Graduate School of Syracuse University.
- Akbaş, E. (2012). *Türkiye'de sosyal medyada futbol taraftarlarının erkeklik söylemleri*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Biçi Üniversitesi, İstanbul.
- Akça, E.M. ve Tönel, E. (2011). Erkek(lik) çalışmalarına teorik bir çerçeve: feminist çalışmalardan hegemonik erkekliğe. İ.Erdoğan (Ed.). *Medyada Hegemonik Erkek(lik) ve Temsil*. (s. 11-39). İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- Allen, L. (2015). Queer pedagogy and the limits of thought: teaching sexualities at university. *Higher Education Research & Development*, 34 (4), 763-775.
- Althusser, L. (1971). Ideology and ideological state apparatuses (notes towards an investigation). (B.Brewster, Trans.). *Lenin and Philosophy and Other Essays*. New York: Monthly Review Press.
- Anderson, E. (2005). *In the game: gay athletes and the cult of masculinity*. New York: State University of New York Press.
- Anderson, E. (2009). *Inclusive masculinity: the changing nature of masculinities*. New York: Routledge.

- Anderson, E. (2015). Assessing the sociology of sport: on changing masculinities and homophobia. *International review for the sociology of sport*, 50 (4), 363-367.
- Atay, T. (2004). Erkeklik en çok erkeği ezer!. *Toplum ve Bilim*, 101, 11-30.
- Baber K. and Murray C. (2001). A postmodern feminist approach to teaching human sexuality. *Family Realties*, 50 (1), 23-33.
- Balta, E. (2001). Marx'ın hayaletleri: marksizimle yapıbozumu diyaloğu. *Praksis*, 4, 260-383.
- Bandura, A. and Walters, R.H. (1963). *Social learning and personality*. New York: Holt, Rimehart&Winston.
- Bandura, A. and McDonald, F.J. (1963). The influence of social reinforcement and the behavior of models in shaping children's moral judgment. *Journal of Abnormal and Social Psychology*, 67, 274-281.
- Bandura, A.; Grusec, J.E. and Menlove, F.L. (1966). Observational learning as a function of symbolization and incentive set. *Child Development*, 37, 499 - 506.
- Baudrillard, J. (2011). *Baştan çıkarma üzerine*. (A.Sönmezay, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bauman, Z. (2014). *Modernlik ve müphemlik*. (İ.Türkmen, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları. (1991).
- Bauman, Z. (2015). Akışkan modern dünyada kültür. (İ.Çapcıoğlu, F.Ömek, Çev.). Ankara: Atıf Yayınları.
- Beck, U. (1992). *Risk society: towards a new modernity*. London: Sage Publishing.
- Beck, U., Bonss, W., and Lau, C. (2003). The theory of reflexive modernization: problematic, hypotheses and research programme. *Theory Culture and Society*, 20 (2), 1-33.
- Beck, U. (2006). Living in the world risk society. *Economy and Society*, 35 (3), 329-345.

- Berger, P.L. and Luckmann, T. (1967). *The social construction of reality: a treatise in the sociology of knowledge*. New York: Anchor Books.
- Berger, P.L. ve Luckmann, T. (2008). *Gerçekliğin sosyal inşası: bir bilgi sosyolojisi incelemesi*. (V.S. Öğütle, Çev.). İstanbul: Paradigma Yayıncılık. (1966).
- Berkowitz, E. (2013). *Seks ve ceza: arzuyu yargılamanın dört bin yıllık tarihi*. (O.Düz, Çev.). İstanbul: Kolektif Kitap. (2012).
- Beynon, J. (2002). *Masculinities and Culture*. Bingham: Open University Press.
- Bora, T. (2007). Erkeklik ve futbol: beşlik yeme kaygısı. *KaosGL*, 32, 16-17.
- Bostancı, N. (2003). Etnisite, modernizm ve milliyetçilik. *Türkiye Günlüğü*, 75, 5-33.
- Bourdieu, P. (1979). *Distinction: a social critique of the judgment of taste*. London: Routledge.
- Bourdieu, P. (1989). Social space and symbolic power. *Sociological Theory*, 7 (1), 14–25.
- Bourdieu, P. (1990). *In other words: essays towards a reflexive society*. (M.Adamson, Transl.). Stanford: Stanford University Press. (1990).
- Bourdieu, P. (1996). *The rules of art: genesis and structure of the literary field*. (S.Emanuel, Transl.). Stanford: Stanford University Press. (1992).
- Bourdieu, P. and Wacquant, L.J.D. (1992). *An invitation to reflexive sociology*. Cambridge: Polity Press.
- Bourdieu, P. ve Wacquant, L.J.D. (2003). *Düşünümsel bir antropoloji için cevaplar*. (N.Ökten, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları. (2001).
- Bourdieu, P. (2006). *Sanatın kuralları: yazınsal alanın oluşumu ve yapısı*. (N.K.Sevil, Çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Bourdieu, P. (2014). *Eril tahakküm*. (B.Yılmaz, Çev.). İstanbul: Bağlam Yayıncılık. (1998).

- Bowden, J.A. (2006). The nature of phenomenographic research. J.A.Bowden and E. Walsh (Eds.). *Phenomenography*. (pp.1-18). Melbourne: RMIT University Press.
- Brannon, R. (1976). The male sex role: our culture's blueprint of manhood and what it's done for us lately. D.S.David and R.Brannon (Ed.). *The Forty-nine Percent Majority: The Male Sex Role* (pp. 1-45). Reading MA: Addison-Wesley Publication.
- Britzman, D. (1998). Is there a queer pedagogy? Or, stop reading straight. W.F.Pinar (Ed.). *Curriculum: Toward new Identities*. (pp.211-232). New York: Garland.
- Buckley, W. (1967). *Sociology and modern systems theory*. Prentice Hall.
- Bulgu, N. (2012). Futbolda şiddetin erkeklik anlamları. *Spor Bilimleri Dergisi*, 23 (4), 207-219.
- Bulgu, N. (2013). Masculinity in soccer as a community of practice by situated learner approach. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 28 (1), 79-91.
- Butler, J. (1988). Performative acts and gender constitution: an essay in phenomenology and feminist theory. *Theatral Journal*, 40, 519-131.
- Butler, J. (2010). *Cinsiyet belası: feminizm ve kimliğin altüst edilmesi*. (B.Ertürk, Çev.). İstanbul: Metis Yayıncılık.
- Calvert, A. (2014). You are what you (m)eat: explorations of meat-eating, masculinity and masquarade . *Journal of International Women's Studies*, 16 (1), 18-33.
- Carter, N. (2006). *The football manager: a history*. New York: Routledge.
- Castells, M. (2000a). Materials for an explanatory theory of the network society. *British Journal of Sociology*, 51 (1), 5-24.
- Castells, M. (2000b). Toward a sociology of the network society. *Contemporary Sociology*, 29 (5), 693-699.

- Castells, M. (2008a). *Enformasyon çağı: ekonomi, toplum ve kültür – cilt 1: ağ toplumunun yükselişi*. (E.Kılıç, Çev.). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları. (1996).
- Castells, M. (2008b). *Enformasyon çağı: ekonomi, toplum ve kültür – cilt 2: kimliğin gücü*. (E.Kılıç, Çev.). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları. (1996).
- Castells, M. (2011). A network theory of power. *International Journal of Communication*, 5, 773–787.
- Caudwell, J. (2011). Does your boyfriend know you're here? The spatiality of homophobia in men's football culture in the UK. *Leisure Studies*, 30, 123-138.
- Cevizci, A. (2015). *Felsefe tarihi*. İstanbul: Say Yayıncılık.
- Cohen, D. (1995). *Erkek olmak*. (Y.Alogan, Çev.). İstanbul: Alan Yayıncılık.
- Coles, T. (2008). Finding space in the field of masculinity: lived experiences of men's masculinities. *Journal of Sociology*, 44 (3), 233-248.
- Coltrane, S. (2010). Fathering: paradoxes, contradictions, and dilemmas. M.S.Kimmel and M.A.Messner (Eds.). *Men's Lives*. (s.432-449). Boston: Pearson.
- Coltrane, S. (1990). Birth timing and division of labour in dual-earner families. *Journal of Family Issues*, 11 (2), 157-181.
- Coltrane, S. (1988). Father-child relationships and the status of women. *American Journal of Sociology*, 93, 1060-1095.
- Connell, R.W. (1998). *Toplumsal cinsiyet ve iktidar: toplum, kişi ve cinsel politika*. (C. Soydemir, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Connell, R.W. (2000). *The men and the boys*. Australia: Allen&Unwin
- Connell, R.W. (2005a). *Maculinities*. California: University of California Press.
- Connell, R.W. (2005b). Change among the gatekeepers: men, masculinities, and gender equality in the global arena.

- Signs:Journal of Women in Culture and Society*, 30 (3), 1801-1825.
- Connell, R.W. and Messerschmidt, J.W. (2005). Hegemonic masculinity: rethinking the concept. *Gender and Society*, 19 (6), 829-859.
- Cora, Y.T. (2013). Asker vatandaşlar ve kahraman erkekler: balkan savaşları ve birinci dünya savaşı dönemlerinde beden terbiyesi aracılığıyla ideal erkeğin kurgulanması. N.Y.Sünbuloğlu (Der.). *Erkek Millet, Asker Millet: Türkiye'de Militarizm, Milliyetçilik, Erkek(lik)ler*. (s. 45-74). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Cornwall, A and Lindisfarne, N. (1994). Dislocating masculinity: gender, power and anthropology. A.Cornwall and N. Lindisfarne (Ed.). *Dislocating Masculinity: Comparative Ethnographies*. London: Routledge.
- Creswell, J.W. (2013). *Nitel araştırma yöntemleri: beş yaklaşıma göre nitel araştırma ve araştırma deseni*. (M.Bütün ve S.B.Demir, Çev.Ed.). Ankara: Siyasal Kitabevi. (2013).
- Creswell, J.W. (2007). *Qualitative inquiry & research design: choosing among five approaches*. USA: Sage Publishing.
- Cüceloğlu, D. (2011). *Mış gibi yaşamlar*. (9.Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Çabuk Kaya, N. (2011). Aile ve çocuk. A.Kasapoğlu ve N.Karkıner (Ed.). *Aile Sosyolojisi*. (s. 106-133). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Çabuk Kaya, N. (2010). Farkındalık yaratarak kadını güçlendirme: Güneydoğu Anadolu Bölgesinde bir kalkınma modeli. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 13, 2, 118-143.
- Davis, B. and Sumara, D. (2000). Another queer theory: reading complexity theory as a moral and ethical imperative. S.Talbot and S.R.Steinberg (Eds.). *Thinking Queer: Sexuality, Culture and Education*. (pp. 105-130). New York: Peter Lang.

- Delice, S. (2012). Zen-dostlar çoğalıp mahublar azaldı: Osmanlı'da toplumsal cinsiyet, cinsellik ve tarihyazımı. C.Çakırlar ve S.Delice (Ed.). *Cinsellik muamması: Türkiye'de queer kültür ve muhalefet*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Derrida, J. (2003). *Öteki hedef/ öteki baş*. (M.Başaran, Çev.). İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Diken, B. ve Lausten, C.B. (2011). *Filmlerle Sosyoloji*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Doğan, İ. (1994). *Bir altkültür olarak ankara yüksel caddesi gençliği*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Milli Kütüphane Baskımevi.
- Doğan, İ. (1998). *İletişim ve yabancılaşma: yazılı kültürümüzde ilkler*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Doğan, İ. (1999). *Sokaktaki yabancı: işyeri isimlerine yansıyan kültürel eğilimler*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Doğan, İ. (2000a). *Akıllı küçük: çocuk kültürü ve çocuk hakları üzerine sosyo-kültürel bir inceleme*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Doğan, İ. (2000b). *Sivil toplum: ondan bizde de var*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Doğan, İ. (2004). *Modern toplumda vatandaşlık, demokrasi ve insan hakları: insan haklarının kültürel temelleri*. (5.Baskı). Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Doğan, İ. (2009). *Dünden bugüne Türk ailesi: sosyolojik bir değerlendirme*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi.
- Doğan, İ. (2010a). *Türk eğitim tarihinin ana evreleri: kurumlar, kişiler, söylemler*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Doğan, İ. (2010b). *Şarkıların çağırdığı şampiyon: Bursaspor*. Ankara: İmaj Yayınevi.
- Doğan, İ. (2011). *Eğitim sosyolojisi*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Doğan, İ. (2012). *Sosyoloji: kavramlar ve sorunlar*. 11.baskı. Ankara: PegemA Yayıncılık.

- Doğan, İ. (2016a). *Bir İstanbul hanuefendisinin Bursa seyahati: Fatma Fahrünnisa Hanım Hüdavendigâr vilayetinde kısmen bir cevelan*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Doğan, İ. (2016b). *Türk aile sosyolojisi: tarih-gelenek-modern zamanlar*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Durkheim, E. (2010). *Ahlak Eğitimi*. (O.Adanır, Çev.). İstanbul: Say Yayıncılık.
- Edwards, T. (2006). *Cultures of masculinity*. New York: Routledge.
- Eşsiz, V. (2012). Devletın eli, beli, sopası: anlatılmamış sürgünden kabahatlere Türkiye’de trans bedenın denetimi. C.Çakırlar ve S.Delice (Ed.). *Cinsellik Muamması: Türkiye’de Queer Kültür ve Muhafet*. (ss.185-220). İstanbul: Metis Yayınları.
- Erdem, T. (2012). Hizadan çıkmaya, yoldan sapmaya ve çıkıntı olmaya dair: kimlik değil cinsellik! Tektip cinsellik değil, cinsel çeşitlilik!. C. Çakırlar ve S. Delice (Haz.). *Cinsel muamması: Türkiye’de queer kültür ve muhafet* (ss. 37-71). İstanbul: Metis Yayınları.
- Foucault, M. (1972). *The archeology of knowledge*. New York: Random House.
- Foucault, M. (1980). *Power/ knowledge: selected interviews and other writings 1972-1977*. C. Gordon (Ed.). New York: Pantheon Books.
- Foucault, M. (2003). *Society must be defended: lectures at the college de france 1975-76*. (D.Macey, Transl.). New York: Picador.
- Foucault, M. (2012a). *Cinselliğın tarihi*. (H.U. Tanrıöver, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Foucault, M. (2012b). *İktidarın Gözü*. (3.Baskı). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Foucault, M. (2013). *Hapishanenin doğuşu*. (M.A.Kılıçbay, Çev.). Ankara: İmge Yayınları.

- Freire, P. (2013). *Ezilenlerin pedagojisi*. (9.Baskı). D.Hattatođlu ve E.Özbek (Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Fuller, Pauline. (1996). Masculinity, emotion and sexual violence. L. Morris and E.S. Lyon (Ed.). *Gender Relations in the Public and Private: New Reserach Perspectives*. Macmillan Press.
- Gagnon, J.H. and Simon, W. (1973). *Sexual conduct: the social sources of human sexuality*. USA: Aldiene.
- Giddens, A. (2014a). *Modernliđin sonuçları*. (E. Kuşdil, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları. (1990).
- Giddens, A. (2014b). *Mahremiyetin dönüşümü: modern toplum-larda cinsellik, aşk ve erotizm*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Giddens, A. (2010). *Modernite ve bireysel-kimlik: geç modern çağ-da benlik ve toplum*. (Ü. Tatlıcan, Çev.). İstanbul: Say Yayınları. (1991).
- Giddens, A. (2005). *Sosyal teorinin temel problemleri: sosyal ana-lizde eylem, yapı ve çelişki*. (Ü. Tatlıcan, Çev.). İstanbul: Pa-radigma Yayıncılık. (1979).
- Giddens, A. (1998). *The third way*. Cambridge: Polity Press.
- Giddens, A. (1999). *Toplumun Kuruluşu*. (H.Özel, Çev.). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları. (1984).
- Giddens, A. (1994). Living in a post-traditional society. U.Beck, A.Giddens and S.Lash (Ed.). *Reflexive Modernization: Po-litics, Tradition and Aesthetics in the Modern Social Order*. (pp. 56-109). Cambridge: Polity Press.
- Gilmore, D. (1997). The manhood puzzle. C.B. Brettel and C.F. Sargent (Ed.). *Gender in Cross-Cultural Perspective*. New Jersey: Prentice Hall.
- Gilmore, D. (1990). *Manhood in the making: cultural concepts of masculinity*. London: Yale University Press.
- Goffman, E. (2014). *Günlük yaşamda benliğin sunumu*. (B.Cezar, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları. (1959).
- Gökberk, M. (2007). *Felsefe tarihi*. (17.Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.

- Gökulu, G. ve Hosta, N. (2013). Basında kadına yönelik şiddet haberlerinin analizi: hürriyet, sabah ve posta gazeteleri örneği (2005-2008). *The Journal of Academic Social Science Studies*, 6 (2), 1829-1850.
- Görgün Baran, A. (2013). Genç ve gençlik: sosyolojik bakış. *Gençlik Araştırmaları Dergisi*, 1, 1, 6-25.
- Görgün Baran, A.; Şahin Kütük, B.; Maybek, D. (2012). Kadınların eşleri tarafından gördükleri şiddeti meşrulaştırmaları üzerinde kamusal alanın etkisi. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 4, 2, 41-50.
- Grosz, E. (2015). Bedenleri yeniden düşünmek. *KaosQueer+: Queer Çalışmaları Dergisi*, 2. s. 17-34.
- Güçlü, S. (2016). Aileye ilişkin kuramsal yaklaşımlar. N.Adak (Ed.) *Değişen toplumda değişen aile: sosyolojik tartışmalar*. (ss. 65-92). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Gülmez, D. (2011). *Ortaçağ'da kadın örgütleri: Anadolu ve Avrupa örneği*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi. Ankara.
- Habermas, J. (1983). Modernity – an incomplete project. H.Foster (Ed.) *The anti-aesthetic essays on postmodern culture*. (pp. 3-15). Washington: Bay Press.
- Hall, D.E. (2014). Pedagojiyi Queerleştirmek. *KaosGL*, 135, 16.
- Hanson, S.; F.Bozett. (1986). Fatherhood: a library. *Marriage and Family Review*, 9 (3/4), 229-253.
- Hargreaves, J. (1986). *Sport, power and culture*. London: Polity Press.
- Hartmann, H. (2006). *Marksizm'le feminizm'in mutsuz evliliği*. (G.Aygen, Çev.). İstanbul: Agora Kitaplığı.
- Harris, Marvin. (1978). *Cannibals and kings: the origins of culture*. Great Britain: Fontana/ Collins.
- Harvey, J. (2012). *Siyah giyen adamlar*. (E.Yücesoy, Çev.). İstanbul: yapı kredi Yayınları.
- Haste, P. (2013). Sex education and masculinity: the problem of boys. *Gender and Education*, 25 (4), 515-527.

- Hawkes, G. (2004). *Sex and pleasure in western culture*. Cambridge: Polity Press.
- Hearn, J. (1996). Is masculinity dead? A critique of the concepts of masculinity/ masculinities. M.M.A.Ghaill (Ed.). *Understanding Masculinities: Social Relations and Cultural Arenas*. United Kingdom: Open University press.
- Heikkala, J. (1993). Discipline and excel: techniques of the self and body and the logic of competing. *Sociology of Sport Journal*,10, 397-412.
- Heiskala, R. (2011). From modernity through postmodernity to reflexive modernization: did we learn anything?. *International Review of Sociology*, 21 (1), 3-19.
- Hewlett, B.S. (2000). Culture, history, and sex: anthropological contributions to conceptualizing father involvement. *Marriage and Family Review*, 29, 59-73.
- Işılray G. (2014). Türkiye’de gündelik çalışmaların dönüşümü ve bütünsel kuramdan kopuşu: gündelik yaşam içinde sıkışma ve temsil sorunu. *Sosyologca*, 8, 159-179.
- İlbars, Z. (2007). Suç antropolojisi: kadın ve suç. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Antropoloji Dergisi*. (22), 1-13.
- Jagose, A. (1996). *Queer theory: an introduction*. Malaysia: Melbourne University Press.
- Jefferson, Tony. (2002). Subordinating hegemonic masculinity. *Theoretical Criminology*, 6 (1), 63-88.
- Kahraman, H.B. (2010). *Cinsellik, görsellik, pornografi*. İstanbul: Agora Kitaplığı.
- Kandiyoti, D. (1988). Bargaining with patriarchy. *Gender and Society*, 2 (3), 274-290.
- Kandiyoti, D. (1997). *Cariyeler, bacılar, yurttaşlar: kimlikler ve toplumsal dönüşümler*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Kandiyoti, D. (1998). Gender, power and contestation: rethinking bargaining with patriarchy. C.Jackson and

- R.Pearson (Eds.). *Feminist Visions of Development*. (pp. 138-154). London: Routledge.
- Kaya, Y. (2007). Kimlikler yeniden dağıtılırken: milli kimlikler. Y.Kaya (Ed.). *Kürenin Halleri*. İstanbul: Doğu Kütüphanesi Yayınları.
- Kısa, C. (2017). Normalden psikopatolojiye sadizm. *Psikeart*, 54, 54-57.
- Kimmel, M.S. (1993). Invisible masculinity. *Society*. September/October, 28-35.
- Kirsch, M.H. (2001). *Queer theory and social change*. London and New York: Routledge.
- Koca, C. ve Demirhan, G. (2005). Beden eğitimi ve spor alanında toplumsal cinsiyetin yeniden üretimi. *Spor Bilimleri Dergisi*, 16 (4), 200-228.
- Köse, S. (2014). *Genetiği ile oynanmamış kavramlar ve aile medeniyetinin sonu*. Konya: Mehir Vakfı Yayınları.
- Kumashiro, K. (2002). *Troubling education: queer activism and anti-oppressive pedagogy*. New York: Routledge Falmer.
- Lapsansky, C. and Chatterjee, J.S. (2013). Masculinity matters: using entertainment education to engage men in ending violence against women in India. 27 (1),36-55.
- Levi-Strauss, C. (1970). *The raw and the cooked*. New York: Harper & Row.
- Lipman-Blumen, J. (1976). Toward a homosocial theory of sex roles: an explanation of the sex segregation of social institutions. *Signs*, 1 (3), 15-31.
- Luhman, S. (1998). Queering/ querying pedagogy? Or, pedagogy is a pretty queer thing. W.F.Pinar (Ed.). *Queer Theory in Education*. (pp.141-156). Mahwah, NJ: Erlbaum.
- Mac an Ghail, M. (1994). *The making of men: masculinities, sexualities and schooling*. Buckingham: Open University Press.
- MacInnes, J. (1998). *The end of masculinity*. Buckingham: Open University Press.

- Macmillan English Dictionary For Advanced Learners. (2007). Macmillan: Macmillan Press.
- Manguel, A. (2016). *Tanpınar'ın izinde beş şehir: Ankara, İstanbul, Erzurum, Konya, Bursa.* (S.Okyay ve K.Kutlu, Çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- McDowal, L. (1999). *Gender, identity and place: understanding feminist geographies.* Minneapolis: University of Minnesota Press.
- McGuffy, S. and Rich, L. (1999). Playing in the gender transgression zone: race, class and hegemonic masculinity in middle childhood. *Gender & Society*, 13 (5), 608-610.
- McMahon, A. (1999). *Taking care of men: sexual politics in the public mind.* Cambridge University Press.
- Mead, M. (1935). *Sex and temperament in three primitive societies.* London: George Routledge.
- Mead, M. (1968). *Growing up in new guinea: a study of adolescence and sex in primitive societies.* Middlesex: Penguin Books.
- Messner, M. (1992). *Power at play: sports and the problem of masculinity.* Boston: Beacon Press.
- Meyer, E.J. (2007). 'But I'm not gay': what straight teachers need to know about queer theory. N.Rodriguez, W.F.Pinar (Eds.). *Queering Straight Teachers.* (pp.17-32). New York: Peter Lang.
- Molyneux, M. (1992). Ev emeği tartışması ve ötesi. G. Savran ve N. Tura (Ed.). *Kadının Görünmeyen Emeği: Maddeci Bir Feminizm Üzerine.* (ss. 92-128). İstanbul: Kardelen Yayınları.
- Neuman, W.L. (2012). *Toplumsal Araştırma Yöntemleri: Nitel ve Nicel Yaklaşımlar.* (S. Özge, Çev.). İstanbul: Yayınodası Yayıncılık. (1991).
- Nevevî, M. (1993). *Riyazüs-salihin ve tercemesi: birinci cilt.* (14.Baskı). (K.Burslan ve H.H.Erdem, Çev.). Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.

- Noelle-Neumann, E. (1974). The spiral of silence: a theory of public opinion. *Journal of Communication*, 24, 43-51.
- Nolan, P and Lenski, G. (2009). *Human societies: an introduction to macrosociology*. (11th Ed.). Colorado: Paradigm Publishing.
- Nugent, K. (1991). Cultural and psychological influences on the father's role in infant development. *Journal of Marriage and Family*, 53, 475-485.
- Oksačan, H.E. (2012). *Eşcinselliğin toplumsal tarihi*. İstanbul: Tekin Yayınları.
- Okutan, N. (2010). *Eşcinsellere yönelik tutumlar: cinsiyetçilik, romantik ilişkilerle ilgili kalıpyargılar ve yetişkin bağlanma biçimleri açısından bir değerlendirme*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi.
- Onaran, O, Büker, S. ve Bir A.A. (1998). *Eskişehir'de erkek rol ve tutumlarına ilişkin alan araştırması*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Onur, H. ve Koyuncu, B. (2004). Hegemonik erkekliğin görünmeyen yüzü: sosyalizasyon sürecinde erkeklik oluşturmaları krizleri üzerine düşünceler. *Toplum ve Bilim*, 101, 31-49.
- Orwell, G. (2013). *Bin dokuz yüz seksen dört*. (C.Üster, Çev.). İstanbul: Can Yayınları. (1949).
- Özbay, C. (2015). 'Straight' rent boys and gay who sell sex in İstanbul. P.Aggleton and R.Parker (Eds.) *Men who sell sex: global perspectives* (pp. 54-67). New York: Routledge.
- Özbay, C. (2013). Türkiye'de hegemonik erkekliği aramak. *Doğu Batı*, 63, 185-204.
- Özbay, C. (2010). Nocturnal queers: rent boys' masculinity in İstanbul. *Sexualities*, 13 (5), 645-663.
- Özbay, C. ve Baliç, İ. (2004). Erkekliğin ev halleri!. *Toplum ve Bilim*, 101, 89-103.
- Öztürk, A. (2012). Eril bedenselleşme: hegemonik erkek bedeninin inşası. *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 13, 39-53.

- Park, R.J. (1987). Biological thought, athletics and the formation of a man of character 1830-1900. J.A.Mangon and J.Walvin (Eds.). *Manliness and Morality: Middle-Class Masculinity in Britain and America 1800-1940*. Manchester: Manchester University Press.
- Parsons, T. (1949). *The structure of social action*. (2nd Edition). New York: McGraw-Hill.
- Pişkin, M. (2002). Okul zorbalığı: tanımı, türleri, ilişkili olduğu faktörler ve alınabilecek önlemler. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 2 (2), 531-562.
- Pişkin, M., Atik, G., Çınkır, Ş., Öğülmüş, S., Babadoğan, C. ve Çokluk, Ö. (2014). 'Öğretmen şiddeti ölçeği'nin geliştirilmesi ve doğrulanması. *Eurasian Journal of Educational Research*, (56), 1-24.
- Platon. (2011). *Devlet*. (S.Eyüboğlu ve M.A.Cimcoz, Çev.). İstanbul: YKY.
- Pointing, C.(2008). *Dünyanın yeşil tarihi: çevre ve büyük uygarlıkların çöküşü*. (A. Başçı, Çev.). İstanbul: Sabancı Üniversitesi Yayınları.
- Popper, K.R. (2010). *Açık toplum ve düşmanları – cilt I: platon'un büyüü*. (M.Tuçay, Çev). Ankara: Liberte Yayınları.
- Potts, A and Parry, J. (2010). Vegan sexuality: challenging heteronormative masculinity through meat-free sex. *Feminism & Psychology*, 20 (1), 53-72.
- Real, T. (2004). *Erkekler ağlamaz*. (Z.Koltukçuoğlu, Çev.). İstanbul: Kuraldışı Yayıncılık.
- Reeser, T. W. (2010). *Masculinities in theory: an introduction*. Blackwel Publishing.
- Rothgerber, H. (2013). Real men don't eat (vegetable) quiche: masculinity and the justification of meat consumption. *Psychology of Men & Masculinity*, 14 (4), 363-375.
- Rigouer, B. (1981). *Sport and work*. New York: Colombia University Press.

- Ritzer, G. (2013). *Sosyoloji kuramları*. (H.Hülür, Çev.). Ankara: De Ki Basım Yayım. (2000).
- Rousseau, J.J. (2009). *Emile ya da eğitim üzerine*. (Y.Avunç, Çev.). İstanbul: Türkiye İş Bankası.
- Rousseau, J.J. (2011). *Toplum sözleşmesi*. VIII.Baskı. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Sage, G. (1990). *Power and ideology in American sport: a critical perspective*. Champaign, Illionis: Human Kinetics.
- Sancar, S. (2011). *Erkeklik: imkansız iktidar ailede, piyasada ve sokakta erkekler*. İstanbul: Metis Yayıncılık.
- Sandalla, E and Burroughs, J. (1981). Profiles in eating: sexy vegetarians and other diet based social stereotypes. *Psychology Today*, 15 (10), 51-57.
- Sanday, P. R. (1981). *Female power and male dominance: on the origins of sexual inequality*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Sanday, P.R. (2007). *Fraternity gang rape: sex, brotherhood and privilege on campus*. New York: New York University Press.
- Scott, J.W. (1986). A useful category of historical analysis. *The American Historical review*, 91 (5), 1053-1075.
- Segal, L. (1992). *Ağır çekim: değişen erkelikler değişen erkekler*. (V.Ersoy, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Seidler, V. J. (1989). *Rediscovering masculinity: reason, language and sexuality*. London: Routledge.
- Seidler, V.J. (1991). *Recreating sexual politics*. London: Routledge.
- Seidler, V. J. (2006). *Transforming masculinities: men, cultures, bodies, power, sex and love*. London: Routledge.
- Seidman, S. (1997). *Difference troubles: queering social theory and sexual politics*. United Kingdom: Cambridge University Press.
- Seidman, S. (2004). Identity and politics in a "postmodern" gay culture: some historical and conceptual notes.

- M.Warner (Ed.). *Fear of a queer planet: queer politics and social theory.* (pp. 105-142). Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Sennett, R. (2011). *Yeni kapitalizmin kültürü.* (A.Onacak, Çev.). 2.Baskı. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Shlasko, G.D. (2005). Queer (v.) pedagogy. *Equity & Excellence in Education*, 38 (2), 123-134.
- Silverman, R.A. and Kennedy, L.W. (1987). Relational distance and homicide: the role of the stranger. *Journal of criminal Law and Criminology*, 78, 272-308.
- Smith, A., Lyons, A., Ferris, J., Richters, J., Pitts, M., Shelley, J. and Simpson, J.M. (2011). Sexual and relationship satisfaction among heterosexual men and women: the importance of desired frequency of sex. *Journal of Sex & Marital Therapy*, 37 (2), 104-115.
- Smith, P. (2007). *Kültürel kuram.* (S.Güzelsarı ve İ.Gündoğdu, Çev.). İstanbul: Babil Yayınları.
- Sumara, D. and Davis, B. (1999). Interrupting heteronormativity: toward a queer curriculum theory. *Curriculum Inquiry*, 29 (2), 191-208.
- Swain, J. (2000). The Money's good, the fame's good, the girls are good: the role of playground football in the construction of young boys' masculinity in a junior school. *British Journal of Sociology of Education*. 21 (1), 95-109.
- Şah, U. (2012). Eşcinselliğe, biseksüelliğe ve transeksüelliğe ilişkin tanımlamaların homofobi ve LGBT bireylerle tanışıklık düzeyi ve ilişkisi. *Psikoloji Çalışmaları Dergisi*. 32 (2), 23-49.
- Şahin, M. (2013). Yalnızlık adlı şarkının queer yabancılaşma bağlamında incelenmesi. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 172, 33 – 48.
- Şahin, M. (2017). Eski Türkler'de Hemcins Arzu ve Tasviri. *Boğaziçi Üniversitesi Edebiyat Dergisi*. 5, 35-37.

- Şeşen, R. (2010). *İbn-i Fadlan seyahatnamesi ve ekleri*. İstanbul: Yeditepe Yayınları.
- T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Denetleme Kurulu Araştırma ve İnceleme Raporu. 30.05.2013. Sayı: 2013/1.
- Taylor, C. (2005). Kimlik/ farklılık sorununa sahici demokratik çözüm arayışı. A.Gutmann (Ed.). *Çokkültürcülük Tanınma Politikası*. (L.Köker, Çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Timuçin, A. (2006). *Düşünce tarihi*. İstanbul: Bulut Yayınları.
- Tisdell, E.J. (1998). Poststructural feminist pedagogies: the possibilities and limitations of feminist emancipatory adult learning theory and practice. *Adult Education Quarterly*, 48 (3), 139-156.
- Titchen, A. and Hobson, D. (2006). Phenomenology. B.Somekh ve C. Lewin (Ed.). *Research methods in the social sciences*. (pp. 121-130). London: Sage Publishing.
- Torun, F. (2011). Ebeveyn yabancılaştırma sendromu. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 3 (3). pp.466-482.
- Touraine, A. (2011). *Eşitliklerimiz ve farklılıklarımızla birlikte yaşayabilecek miyiz?* (O.Kunay,Çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Tunney, E. M. (1999). *Transforming militarized masculinities: the case of working-class protestant young men in east Belfast*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Washington, The American University.
- Turhan Tuna, S. (2013). *Türk masallarının varoluşçuluk açısından incelenmesi*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi.
- Turner, B. S. (1992). *Regulating bodies: essays in medical sociology*. London: Routledge.
- Turner, B. S. (2008). *The body and society: exploratioons in social theory*. (3rd edition). London: Sage Publications.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi Araştırma Komisyonu Raporu. (Ocak, 2013). *Sağlık çalışanlarına yönelik artan şiddet olay-*

larının araştırılarak alınması gereken önlemlerin belirlenmesi amacıyla kurulan meclis araştırma komisyonu raporu. Sayı: 454.

- Yıldırım, A. ve Şimşek H. (2006). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınları.
- Walby, S. (1990). *Theorizing patriarchy*. Oxford: Blackwell Publishing.
- Wallace, R.A. ve Wolf, A. (2012). *Çağdaş sosyoloji kuramları: klasik geleneğin genişletilmesi*. (M.R. Ayas ve L. Elbuayruz, Çev.). Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Wellard, I. (2009). *Sports, masculinities and the body*. New York: Routledge.
- Whitlock, R.U. (2010). Getting queer: teacher education, gender studies, and the cross-disciplinary quest for queer pedagogies. *Issues In Teacher Education*, 19 (2), 81-104.
- Williams, S. (2008). What's fatherhood?: Searching for the reflexive father. *Sociology*, 42 (3), 487-502.
- Williard, B. (2002). The american story of meat: discursive influences on cultural eating practices. *Journal of Popular Culture*, 36 (1), 105-118.
- Whiting, J. & Whiting, B. (1975). Aloofness and intimacy of husbands and wives. *Ethos*, 3, 183-207.

Elektronik Web Site Kaynakları

- Ataerkiye Karşı Erkekler. (2015). <http://ataerkiyekarsierkekler.blog.spot.com.tr/2012/02/yldrm-turker-erk-ile-erkek-erkek.html>, Erişim: 28.11.2015.
- Biz Erkek Değiliz İnisyatifi, (2015). <http://bizerkekd.eğilim.blogspot.com.tr>, Erişim: 25.11.2015.
- Boşanmış Babalar. (2015). <http://www.bosanmisbabalar.com>, Erişim: 25.11.2015.
- Erkek Muhabbeti. (2015). [www.erkekmuhabbeti.com/admin/dokuman/dokuman\[1420846397\].pdf](http://www.erkekmuhabbeti.com/admin/dokuman/dokuman[1420846397].pdf), Erişim: 10.08.2015.

- Erkek Muhabbeti. (2015). [http:// www.erkekmuhabbeti.com](http://www.erkekmuhabbeti.com). 10.09.2015.
- Erkekler Matinesi. (2015). [http:// /erkeklermatinesi .blog spot.com .tr](http://erkeklermatinesi.blogspot.com.tr), Erişim: 25.11.2015.
- Erkeklik İstisnai Bir Durumdur. (2016). erkeklikistisnaibirdurumdur.com Erişim: 07.09.2016
- Gözcü ve Yılmaz. (2015). [http:// erkekmuhabbeti.tumblr.com / post/ 119 443808196/derslerin-kronolojik-listesi](http://erkekmuhabbeti.tumblr.com/post/119443808196/derslerin-kronolojik-listesi), Erişim: 05.11 .2015.
- Hürriyet. (2016). <http://www.hurriyet.com.tr/halil-ibrahim-dincdag-tffye-actigi-davayi-kazandi-40033252>, Erişim: 18.06.2016.
- KaosGL,2015.<http://www.kaosgldernegi.org/belge.php?id=amac>. 10.09.2015.
- KaosGL. (2015). www.kaosgl.com/sayfa.php?id=15675, Erişim: 26.11.2015.
- KaosGL. (2015). www.kaosgl.com/sayfa.php?id=19392, Erişim: 01.03.2015.
- KaosGL. (2015). www.kaosgl.com/sayfa.php?id=20246, Erişim: 26.11.2015.
- KaosGL. (2015). www.kaosgl.org/sayfa.php?id=20432, Erişim: 01.03.2015.
- Sabitfikir. (2015). www.sabitfikir.com, Erişim: 18.08.2015.
- Rahatsız Erkekler (2012). rahatsizerkekler.blogspot.com, Erişim: 20.12.2012.
- Toplum Gönüllüleri Vakfı. (2016). [www .tog. org .tr/ tr/ hakimizda](http://www.tog.org.tr/hakimizda). 01.06.2016.
- YÖK. (2015). [http:// / www.yok. gov.tr/web/guest/ozgecan-aslan - icin-yok -ten-aciklama](http://www.yok.gov.tr/web/guest/ozgecan-aslan-icin-yok-ten-aciklama), Erişim: 07.03.2015.